

BLJETNICA SIGETSKE BITKE

U radu se obrađuje bitka kod Sigeta, njezini akteri i događaji koji su joj prethodili. Autor obrađuje medalje koje su vezane uz taj događaj, rađene nekoliko stoljeća kasnije.

Do sredine XVI. stoljeća Turci su zauzeli područje Hrvatske južno od Velebita, osim obalnoga područja s utvrđenim gradovima pod vlašću Venecije i u sastavu Dubrovačke Republike, zatim Liku i Krbavu, gotovo cijelu današnju Slavoniju te južni i središnji dio ondašnje Mađarske. Glavna hrvatska obrambena uporišta bili su utvrđeni gradovi Senj, Bihać, Kostajnica, Sisak, Ivanić, Križevci i Koprivnica. U habsburško-turskom ratu od 1551. do 1562. Turci su napadali Siget još u proljeće i ljeto 1556. U to vrijeme zapovjednik Sigeta bio je Marko Stančić „Hrvat“¹. U kolovozu 1561. umro je Marko Stančić, a u rujnu iste godine novim kapetanom Sigeta imenovan je Nikola Zrinski², i to na vlastiti zahtjev. Godine 1562. Ferdinand I. i Sulejman Veličanstveni³ sklopili su primirje.

Ratni sukob između turskog vazala i pretendenta na ugarsko prijestolje, erdeljskog vojvode Ivana Sigismunda Zapolje, kojemu su pomagali temišvarski i budimski beglerbeg, i novoga rimsko-njemačkoga cara, te češkoga, mađarskog i hrvatskoga kralja Maksimilijana II. Habsburgovca, u listopadu 1564., pa turski gubitci u nekim bitkama na kopnu i moru, a osobito neuspjele borbe za Maltu u proljeće i ljeto 1565., utjecali su na odluku turskoga sultana Sulejmana Veličanstvenog da prekine primirje

¹ Marko Stančić rođen je u Gradecu oko 1520., odgajan je u dvoru Zrinskih, iz kojeg je otišao u Győr i tamo se istaknuo kao konjički poručnik. Godine 1578. za ratne zasluge stekao je plemstvo i grb te je na prijedlog Nikole Zrinskog imenovan kapetanom Sigeta. Osobito se proslavio u obrani Sigeta od 12. lipnja do 30. srpnja 1556. Umro je 1561. godine.

² Nikola Zrinski (1508.-1566.), hrvatski ban, ratovao je na strani Ferdinanda I. s Turcima i pobijedio ih pred Peštom 1542. Banovao je 1543.-1556. Dobio je od kralja feud Međimurje s Čakovcem, koji od tada postaje sjedište Zrinskih. Kao vrhovni kapetan područja na desnoj obali Dunava branio je tvrđavu Siget. Prije neizbježivoga pada tvrđave provalio je iz nje s ostatcima posade, a Turci su ih pobili.

³ Sulejman I. (osmanlijski turski: سلطان اول; turski: Süleyman I; 6. studenoga 1494. - 7. rujna 1566.), poznatiji kao Sulejman Veličanstveni na zapadu i Sulejman Zakonodavac (turski: el-Kanuni) na istoku, najdulje je vladao Osmanlijskim Carstvom, od 1520. do smrti 1566. godine. Tokom njegove vladavine, Osmanlijsko Carstvo doseglo je vrhunac i postalo svjetska sila. Kao i većina vladara tog vremena, on je bio, s jedne strane, nemilosrdan prema onima koje je smatrao prijetnjom svojim planovima za uspjeh, ali, s druge strane, za razliku od mnogih, imao je duboki interes u ostvarivanju pravde u carstvu kojim je vladao. Uveo je zakone koji su štitili od korupcije, koju je odlučno iskorjenjivao. Mnogi muslimani smatraju ga primjerom idealnog vladara ili modelom dobrog vladara. Osvojio je otok Rhodos, grad Beograd (pobijedio mađarsku vojsku Ludovika II. u Mohačkoj bitci (29. kolovoza 1526.), osvojio je velike dijelove sjeverne Afrike i Transilvaniju. Beč, ipak, nije uspio osvojiti. Godine 1529. pao je obruč oko Beča koji su Osmanlije uspostavile i time je zaustavljen njihov prodor u središnju Europu. Umro je prilikom opsade Sigeta 1566. godine. U Osmanlijskom Carstvu Sulejman Veličanstveni bio je poznat kao dobar i pravedan vladar. Donio je mnogo novih zakona i izgradio mnogo mostova, džamija, biblioteka itd. Njegove ostavštine jesu Stari most (1557.-1566.) i Karadozbeğova džamija (1557.) u Mostaru, Aladža džamija u Foči (1550.-1551.), Bajrakli džamija u Beogradu i mnogi drugi kulturni i vjerski objekti.

s Maksimilijanom II., sklopljeno 1562. s njegovim ocem Ferdinandom I. U 72. godini on poduzima 13. pohod za svoje 45-godišnje vladavine i šestu vojnu na zemlje koje su tada bile u sastavu Habsburške Monarhije. Bosanskom i kliškom sandžakbegu 4. lipnja 1565. naređeno je da sa spahijama svojih sandžakata bude pripravan poći u rat. Tih je dana bosanski sandžakbeg Mustafa-paša Sokolović s 20000 ljudi napao Krupu i zauzeo je 23. lipnja. Već 9. srpnja naređeno je sandžakbegovima Ohrida, Skopja, Prizrena, Ćustendila, Nikopolja i Hercegovine, vlaškom vojvodi i erdeljskom vojvodi da pođu u pomoć temišvarskom beglerbegu. Početkom kolovoza 1565. naređeno je smederevskom sandžakbegu da bude u ratnoj pripravnosti i da čeka nova naređenja. I nešto udaljenijem rumelijskom beglerbegu zapovijedeno je da koncentrira vojsku u Sofiji. Konačnoj odluci o ratu pridonijela je i pobjeda hrvatskog bana Petra Erdödyja kod Obreške 10. rujna 1565. nad vojskom bosanskoga sandžakbega Mustafe Sokolovića, kad je na bojnopolju ostalo 2000 mrtvih Turaka. U siječnju 1566. zatvoren je habsburški veleposlanik u Carigradu i objavljen je rat Monarhiji.

Habsburška Monarhija počela se za rat pripremati u studenom 1565. Kralj Maksimilijan II. sazvaio je sabor za 2. veljače 1566., a u međuvremenu je krenuo u Augsburg tražiti pomoć od njemačkih staleža. Na saboru u Bratislavi odlučeno je da svaki dom, osim domova koji su stradali od Turaka, treba platiti 2 forinte poreza za vojsku. I od drugih kršćanskih vladara stizala je pomoć: od pape Pija V. 50.000 dukata, od španjolskoga kralja Filipa II. 200.000 kruna, od njemačkoga državnoga sabora 1.700.000 forinti. Iz Češke je stiglo 7000 konjanika, iz Austrije 1900. konjanika. Uz kralja Maksimilijana II. i brata mu nadvojvode Ferdinanda bilo je 1700 mađarskih konjanika i 3500 mađarskih vojnika. Iz Francuske je stiglo 100 ljudi, iz Ferare u Italiji 800 konjanika, iz Firenze 3000 pješaka, iz Savoje 200 pješaka i 200 konjanika. Za papin novac unovačeno je 2000 pješaka. Glavnina vojske pod zapovjedništvom kralja Maksimilijana i nadvojvode Ferdinanda trebala je braniti Mađarsku, a nadvojvoda Karlo, s četama iz Štajerske, Kranjske i Koruške te s hrvatskim četama pod zapovjedništvom bana Petra Erdödyja i vrhovnoga krajiškoga kapetana Ivana Lenkovića, trebao je braniti Hrvatsku, Slavoniju i Mađarsku. Hrvatski je Sabor u Zagrebu 5. svibnja 1566. odlučio da se sve digne pod bansku zastavu i da nitko ne može biti oslobođen vojne.

Zrinski se priprema za obranu Sigeta, iako se nije znalo hoće li Turci napasti to važno obrambeno uporište. U travnju je uzeo 1000 pješaka plaćenika. Iako mu je nadvojvoda Karlo nudio još njemačkih vojnika, Zrinski tu pomoć nije prihvatio. Različite su procjene o broju branitelja u Sigetu; kreću se od 2300 do 3000 branitelja. Prema jednom izvoru Zrinski je raspolagao s 1800 pješaka, 200 konjanika i 150 za oružje sposobnih Sigećana. U posljednjem trenutku Zrinskome je bilo upućeno 800 ljudi, ali oni nisu mogli ući u grad jer je već bio opkoljen. Prema nekim podacima, branitelji Sigeta većinom su bili podložnici Zrinskoga i Zrinski je uglavnom o svom trošku organizirao obranu Sigeta, kao i većim dijelom sva ratovanja protiv turskih osvajača. Prije opsade Siget je raspolagao sa 40 topova, 800 centi praha i mnogo drugih bojnih sprava. Iz Beča je uoči opsade u Siget na 41 kolima s 212 konja poslano 14 različitih topova, 2400 kugli za topove, 300 raznih bojnih sjekira i mnogo praha, željeza, ocala, olova i topničkih sprava. Zrinski se opskrbio i velikom količinom hrane: mnogo pšeničnoga brašna, pšenice, zobi, ječma, mnogo slanine i suhog mesa, dosta vina, octa ...

Od 12. svibnja Zrinski je neprestano bio u Sigetu i odatle je, budući da je imao dobro organiziranu obavještajnu službu, čak i među visokim turskim dužnosnicima, pratio kretanje turske vojske. Dana 15. lipnja došao je u Siget uhoda s viješću da je vidio veliku tursku vojsku u Sarajevu i da se govori da ide na Siget ili Eger. Zatim su stizale uhode s vijestima o kretanju sultana, o turskoj vojsci kod Osijeka i kod Moslavine na Dravi, o prelasku Turaka na lađama preko Drave kod Vitova, o tome da Turci logoruju kod Šikloša itd.

Zrinski je očekivao turski napad na Siget i nadao se da će, s obzirom na to da je bio opskrbljen hranom i ratnom opremom za više mjeseci, turskoj sili moći odoljevati četiri mjeseca, a da će mu u pomoć priskočiti kralj Maksimilijan s kršćanskom vojskom.

Sultan Sulejman krenuo je iz Carigrada 29. travnja u pratnji velikog vezira Mehmed paše Sokolovića i drugih velikodostojanstvenika. Na putu su mu se pridruživale čete iz raznih turskih pokrajina. Četrdesetdeveti dan stigao je u Beograd. Put od Beograda do Šapca prešao je za četiri dana. Glavnina turske vojske, 90.000 vojnika i 300 topova, prešla je Dunav kod Petrovaradina i krenula je prema Egeru.

Kada je Zrinski 17. lipnja 1566. saznao da Turci prelaze Dravu i logoruju pokraj Šikloša, poslao je izvidnicu od 1000 pješaka i 500 konjanika pod zapovjedništvom kapetana kneza Gašpara Alapića, Miklouša Kobaka, Petra Patačića, Vuka Papratovića i pješačkih vojvoda. Napadom u ranu zoru na turski logor, poubijali su mnogo vojske pa i samog sandžakbega te ugrabili veliki plijen u zlatu, srebru, stoci ... Taj uspjeh sigetske posade utjecao je na promjenu nastupanja turske vojske prema Sigetu. Kada je sultan saznao za poraz kod Šikloša, naredio je da se odustane od pohoda na Eger te da se prvo zauzme Siget. Kada je Dunav srušio most koji je bio napravljen kod Vukovara za tursku vojsku, sultan je naredio da se sagradi novi most kod Osijeka, preko Drave i baranjskih močvara, sve do Darde. Taj most izgradilo je 25000 ljudi u samo 17 dana.⁴ Naredio je da se teško topništvo preveze do Sigeta. Sultan se 1. kolovoza uputio iz Mohača prema Sigetu i 3. kolovoza ulogorio se kod Haršanjija.

O svim pokretima i akcijama turske vojske Zrinski je bio redovito obavještavan. S tornja u Starom Gradu 31. srpnja opaženi su kod Sv. Lovrinca, sela Nikole Zrinskoga, udaljena jednu milju od Sigeta, oblaci prašine koji su se dizali od hoda turske vojske. Toga dana glavnina turske vojske od 90.000 ljudi, pod zapovjedništvom rumelijskog beglerbega i akindži-paše, utaborila se kod Sv. Lovrinca. Istoga je dana 10.000 turskih vojnika došlo do opkopa Sigeta i tuklo se od jutra do podneva s braniteljima, a potom su se povukli u tabor. Turci su svakoga dana do 6. kolovoza ujutro, u podne i uvečer napadali Siget. Dana 6. ili 7. kolovoza Zrinski je obavijestio kralja da 100.000 Turaka opkoljava Siget. U utorak 6. kolovoza sultan je stigao pod Siget. Turci su napad na Siget organizirali s tri strane. Jurišnu kolonu s desne strane činili su treći vezir Ferhat-paša i anadolijski begler-beg Ahmet Šems i njihove postrojbe. Jurišnu kolonu s lijeve strane činili su peti vezir Mustafa i rumelijski beglerbeg Mahmut Zal i njihove postrojbe. Srednju jurišnu kolonu činili su janjičari kojima su zapovijedali janjičarski aga Ali-aga i beg Elija Kodža. Toj su koloni priključene i čete raznih krajiških begova.

⁴ Most je bio dugačak čak 6 kilometara (do Darde), širok 6 metara da bi se dvije kočije mogle mirno mimoći. Bio je sastavljen od čamaca povezanih lancima preko kojih su bile učvršćene daske. Sa svake strane imao je ograde pa je sa strane mogao ići i po jedan pješak.

Operativni turski napadi započeli su u srijedu, 7. kolovoza, i to na najslabiju obrambenu točku, na južnu stranu Nove Varoši. Budući da su janjičari taj napad izveli bez ikakvih priprema, bili su odbijeni, a veći ih je dio izginuo. Da bi poboljšao obranu, Zrinski je naredio da se posjeku stabla i spale ograde te da se zatvore i zemljom zatrpaju Šikloška vrata Nove Varoši i Pečuška vrata u Velikoj ili Staroj Varoši. Zrinski, svjestan obrambenih slabosti Nove Varoši, zapalio ju je 9. kolovoza, a branitelji su se povukli u Veliku Varoš. Stalnim napadima Turci su 19. kolovoza uspjeli osvojiti i Veliku Varoš. Toga dana poginuli su i neki istaknutiji branitelji: Martin Bošnjak, vojvoda Petar Botoš, vojvoda Lovrenac, vojvoda Petar Bata, vojvoda Jurij Matijaš i drugi. Toga dana izginulo je 3000 turskih vojnika, a sigetskih branitelja ostalo je samo 800 te su se povukli u Stari Grad. Turci su 20. kolovoza počeli tući grad sa sve četiri strane i odlučili su izgraditi nasipe koji bi nadvisivali gradske bedeme. Sve su to Turci radili uz velike ljudske žrtve. Prvi juriš na Stari Grad Turci su izveli 26. kolovoza. Janjičare je u taj napad poveo zapovjednik Ali aga. Dočekao ih je Zrinski sa svojim ljudima te su nakon dvosatne borbe Turci odbačeni. Poginuo je sam Ali aga, egipatski namjesnik Ali-paša Ćazi i 1000 janjičara. Novi veliki juriš Turci su pripremili za 29. kolovoza, na obljetnicu bitke na Mohačkom polju 1526. i pada Beograda 1521., kada su oba puta pobijedili. U iduća tri dana poginulo je oko 4000 turskih vojnika, među kojima i Ali Portuk, zapovjednik topništva. Poginuo je i velik broj branitelja, među njima i vojvoda Andrija Bik.

Neuspjesi pod Sigetom demoralizirali su tursku vojsku, a stanje je pogoršavala i bolest (dizenterija) i iscrpljenost. Zrinski je odbijao turske napade, a nastojao je i popraviti ono što su Turci razrušili te učvrstili onu stranu koju su Turci najviše napadali. Turci su i dalje žestoko napadali, a petog rujna zapalili su i drveni bedem Staroga Grada. U vrijeme najžešćih borbi za Stari Grad umro je Sulejman Veličanstveni (4., 5., 6. ili 7. rujna). Sultan je vjerojatno umro od dizenterije ili kapi. Veliki vezir Sokolović uspio je pred vojskom zatajiti sultanovu smrt, da ne bi pao moral i pojavio defetizam.

Zrinski i malobrojni preživjeli branitelji morali su se povući u unutarnji dio Staroga Grada. Tu je raspolagao sa samo dva velika topa, dva mužara i 14 malih topova. Hrane je bilo malo, a vode uopće nije bilo. Ujutro 7. rujna, Turci su vatrenim strijelama i kuglama zapalili unutarnji dio Staroga Grada, a cijela turska vojska pošla je na juriš. Zrinski je, uvidjevši da grad gori, i da u njemu više ne može ostati, odlučio provaliti iz grada. Na trgu je našao svoje suborce, spremne za boj. Spustivši most, izjurili su iz Sigeta u boj s Turcima. Zrinski je tri puta pogođen iz arkebuze, dva puta u tijelo, jednom u glavu. Kad je pao, njegovi suborci stali su ga braniti. Tada su izginuli Vuk Papratović, Nikola Kobac, Petar Patačić, Lovro Juranić. Mrtvom Zrinskom Turci su odsjekli glavu i odnijeli je velikom veziru Sokoloviću. Turci su s poraženima postupali po svom običaju: muškarce su posjekli, a žene i djecu odveli u roblje. Misli se da su se sedmorica branitelja spasila: Ferenc Črnko, Berto Gereci, Stjepan Oršić, Gašpar Alapić i još tri vojnika. Vjeruje se da su Turci pod Sigetom izgubili 18.000 konjanika i 7.000 janjičara.⁵

Zvuči nevjerojatno da je izrađeno samo nekoliko spomen-medalja u nekoliko varijanti za tako važan događaj za hrvatsku, mađarsku i austrijsku povijest.

⁵ Većina teksta preuzeta je iz: *Andelko Mijatović, Obrana Sigeta, Zagreb, 2010.*

Nikola Zrinski (medalja rađena prije 1844.)

Avers: Poprsje Nikole Zrinskog u dolami i s kalpakom na glavi u poluprofilu nadesno. Uokolo natpis: NICOLAVS – COM • A • ZRINYI

Revers: U sredini desnica sa sabljom, uokolo natpis: * PRO DEO ET PATRIA / MORTVVS • 1566 •

Ag, 51,32 g, 45 mm, autor nepoznat.

Lit.: Huszár Lajos, *Személyi érmek (Magyar Nemzeti múzeum, Budapest, 1999., 583) Verzeichnis der Münz- und Medaillen Sammlung des Leopold Welzl von Wellenheim, 2 Bände, Wien 1844.-1845., II. 2. n. 15 147.*

Nudelman 15. Münzauktion / 319, Budapest, 2015.

Göricke-Lukić Hermine; Medalje i plakete iz zbirke Muzeja Slavonije Osijek, 15.-20. stoljeće, Osijek, 1993., Br. 284.

Nikola Zrinski (medalja rađena prije 1844.)

Avers: Poprsje Nikole Zrinskog u dolami s kalpakom na glavi u poluprofilu nadesno. Uokolo natpis: NICOLAVS – COM • A • ZRINYI

Revers: U sredini desnica sa sabljom, uokolo natpis: * PRO DEO ET PATRIA / MORTVVS • 1566 •

Sn, 45,75 g, 46 mm, autor nepoznat.

Nikola Zrinski

Avers: Poprsje Nikole Zrinskog u dolami s kalpakom na glavi u poluprofilu nadesno. Uokolo natpis: ZRINYI – MIKLÓS.1566.

Ag, jednostrana ovalna medalja, 41 x 53 mm, autor nepoznat.

Göricke-Lukić Hermine; Medalje i plakete iz zbirke Muzeja Slavonije Osijek, 15.-20. stoljeće, br. 282, Osijek, 1993.

300. obljetnica smrti Nikole Zrinskog, 1566.-1866.

Avers: Poprsje Nikole Zrinskog u dolami i s kalpakom na glavi u poluprofilu nadesno. Uokolo natpis: NIKOLA ŠUBIĆ KNEZ ZRINJSKI, BAN HRVATSKI

Revers: Natpis u šest redaka: NA / USPOMENU / HRVATSKIH / JUNAKAH POD / SIGETOM / 1566

Ae, pozlaćena medaljica s ušicom, 29 mm, autor nepoznat.

Lit.: Göricke-Lukić Hermine; Medalje i plakete iz zbirke Muzeja Slavonije Osijek, 15.-20. stoljeće, br. 197, varijanta, Osijek, 1993.

Ivan Mirnik, Medalja u Hrvatskoj 1700. – 1900.; br. 17.-18., varijanta, Zagreb, 1981.

300. obljetnica smrti Nikole Zrinskog, 1566.-1866.

Avers: Poprsje Nikole Zrinskog u dolami i s kalpakom na glavi u poluprofilu nadesno. Uokolo natpis: NIKOLA ŠUBIĆ KNEZ ZRINJSKI, BAN HRVATSKI

Revers: Natpis u šest redaka: NA / USPOMENU / HRVATSKIH / JUNAKAH POD / SIGETOM / 1566.

Sn, medaljica s ušicom, 29 mm, autor nepoznat.

Lit.: Göricke-Lukić Hermine; *Medalje i plakete iz zbirke Muzeja Slavonije Osijek, 15.-20. stoljeće, br. 197., Osijek, 1993.*

Ivan Mirnik, Medalja u Hrvatskoj 1700. – 1900.; br. 17.-18., Zagreb, 1981.

300. obljetnica smrti Nikole Zrinskog, 1566.-1866.

Avers: Poprsje Nikole Zrinskog u dolami i s kalpakom na glavi u poluprofilu nadesno. Uokolo natpis: NIKOLA ŠUBIĆ KNEZ ZRINJSKI, BAN HRVATSKI

Ae, jednostrana medaljica, 29 mm, autor nepoznat.

Lit.: Göricke-Lukić Hermine; Medalje i plakete iz zbirke Muzeja Slavonije Osijek, 15.-20. stoljeće, br. 197., varijanta, Osijek, 1993.

Ivan Mirnik, Medalja u Hrvatskoj 1700. – 1900.; br. 17.-18., varijanta, Zagreb, 1981.

Grof Nikola Zrinski, prijedlog medalje za zasluge, 1941.

Poprsje Nikole Zrinskog u dolami i s kalpakom na glavi. Uokolo natpis: NIKOLA GROF ZRINSKI, 15. - 66.

Ae, jednostrana lijevana medalja, 202 mm, autor Ivo Kerdić.

Lit.: Tatijana Garelić, Ivo Kerdić, 130. obljetnica rođenja, str. 87., br. 224., Zagreb, 2011.

Literatura:

Enciklopedija Leksikografskog zavoda, Zagreb, 1969.

Tatijana Garelić, Ivo Kerdić, 130. obljetnica rođenja, Zagreb, 2011.

Hermine Göricke-Lukić; Medalje i plakete iz zbirke Muzeja Slavonije Osijek, 15.-20. stoljeće, Osijek, 1993.

Peter Hauser; Katalog meiner Sammlung von Medaillen, Plaketten und Jetons aus der Regierungszeit der Kaiser Ferdinand I. und Franz Josef I.; Band I.-II.; Horn, 2006.

Lajos Huszár; Személyi érmek, Magyar Nemzeti múzeum, Budapest, 1999.

Anđelko Mijatović, Obrana Sigeta, Zagreb, 2010.

Ivan Mirnik, Medalja u Hrvatskoj 1700. – 1900., Zagreb, 1981.

Nudelman 15. Münzauktion, Budapest, 2015.

Verzeichnis der Münz- und Medaillen Sammlung des Leopold Welzl von Wellenheim, 2 Bände, Wien, 1844.-1845.

Wolfgang R. v. Wurzbach-Tannenberg, Katalog meiner Sammlung von Medaillen, Plaketten und Jetons; Bd.1-2, Zürich-Leipzig-Wien, 1943.

Vinko Zlamalik, Medalja u Hrvatskoj, Zagreb, 1964.